

Asmeninės pagalbos įgyvendinimo ataskaita | 2024 metai

Įžanga

Asmeninė pagalba yra specialiosios pagalbos priemonė, sudaranti galimybes asmenims su negalia gyventi savarankiškai, priimti sprendimus dėl savo kasdienio gyvenimo ir dalyvauti bendruomenėje. Šia priemone įgyvendinamos Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos 19 straipsnio nuostatos dėl teisės gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę.

Asmeninė pagalba organizuojama individualiai, atsižvelgiant į asmens poreikius. Ji teikiama atliekant veiksmus ir vykdant veiklas, kurių asmuo dėl negalios negali atlikti savarankiškai ir kurie būtini siekiant gyventi savarankiškai bei dalyvauti įvairiose gyvenimo srityse.

2024 metais asmeninė pagalba buvo organizuojama 59 Lietuvos savivaldybėse. Ja pasinaudojo 1 917 asmenų su negalia, kuriems iš viso suteikta 999 310,34 kontaktinės asmeninės pagalbos valandos. Asmeninę pagalbą teikė 84 teikėjai – trimis daugiau nei 2023 metais.

Ataskaitoje apibendrinami savivaldybių pateikti 2024 metų duomenys apie asmeninės pagalbos teikėjus ir gavėjus, suteiktos pagalbos apimtį, finansavimą, organizavimo praktiką, pasiektus rezultatus ir pagrindinius iššūkius.

1. Asmeninės pagalbos teikėjai

2024 metais asmeninė pagalba buvo organizuojama 59 Lietuvos savivaldybėse. Vienintelė savivaldybė, kurioje ši priemonė nebuvo teikiama, buvo Neringos savivaldybė.

Asmeninę pagalbą organizavo savivaldybių administracijų paskirti teikėjai ir kiti pagal sutartis atrinkti juridiniai asmenys, taip pat asmens pasitelkti asmeniniai asistentai. Iš viso asmeninę pagalbą teikė 84 teikėjai.

Didžiausią teikėjų dalį sudarė biudžetinės įstaigos – jų buvo 50. Be jų, asmeninę pagalbą teikė 5 viešosios įstaigos, 12 viešųjų įstaigų, veikiančių kaip nevyriausybinių organizacijų, 12 asociacijų, 1 labdaros ir paramos fondas, 1 tradicinė religinė bendrija bei asmenų su negalia pasitelkti asmeniniai asistentai, dirbantys pagal individualios veiklos pažymą arba verslo liudijimą.

1 lentelė. Asmeninės pagalbos teikėjų skaičius apskrityse.

Apskritis	Teikėjų skaičius
Alytaus	7
Kauno	11
Klaipėdos	8
Marijampolės	9

Panevėžio	7
Šiaulių	7
Tauragės	5
Telšių	11
Utenos	6
Vilniaus	13

2. Asmeninės pagalbos gavėjai

2024 metais asmenine pagalba pasinaudojo 1 917 asmenų su negalia. Daugiausia gavėjų buvo Vilniaus, Kauno, Šiaulių ir Marijampolės apskrityse. Šiose keturiose apskrityse asmeninę pagalbą gavo 1 078 asmenys, arba 56,2 proc. visų gavėjų.

2 lentelė. Asmeninės pagalbos gavėjų skaičius apskrityse.

Apskritis	Gavėjų skaičius
Alytaus	117
Kauno	314
Klaipėdos	172
Marijampolės	206
Panevėžio	165
Šiaulių	207
Tauragės	68
Telšių	174
Utenos	143
Vilniaus	351

Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal negalios pobūdį

Didžiausią asmeninės pagalbos gavėjų grupę sudarė fizinę negalią turintys asmenys – 727 asmenys, arba 37,9 proc. visų gavėjų. Kompleksinę negalią turėjo 436 asmenys, psichosocialinę – 336. Šios trys grupės kartu sudarė 78,2 proc. visų gavėjų.

3 lentelė. Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal negalios pobūdį.

Negalios pobūdis	Asmenų skaičius	Dalis, proc.
Fizinė negalia	727	37,9
Klausos negalia	7	0,4
Regos negalia	198	10,3

Intelektų negalia	159	8,3
Psichosocialinė negalia	336	17,5
Raidos negalia	54	2,8
Kompleksinė negalia	436	22,7

Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal lytį ir amžių

Didžiausią gavėjų grupę sudarė 65 metų ir vyresni asmenys – 613, arba 32,0 proc. visų gavėjų. 18–64 metų asmenys sudarė 62,5 proc., o jaunesni nei 18 metų – 5,5 proc. visų gavėjų.

4 lentelė. Asmeninės pagalbos gavėjų pasiskirstymas pagal amžių

Amžiaus grupė	Asmenų skaičius
0–9	28
10–17	77
18–29	172
30–39	223
40–49	262
50–59	331
60–64	211
65 ir vyresni	613

Asmenine pagalba naudojosi 1 087 moterys ir 830 vyrų. Moterys sudarė 56,7 proc., vyrai – 43,3 proc. visų gavėjų.

3. Suteiktos kontaktinės valandos

2024 metais suteikta 999 310,34 kontaktinės asmeninės pagalbos valandos. Daugiausia kontaktinių valandų suteikta Vilniaus miesto savivaldybėje – 125 825 valandos ir Kauno miesto savivaldybėje – 101 923,19 valandos.

Vertinant pagal negalios pobūdį, didžiausia kontaktinių valandų dalis teko fizinę negalią turintiems asmenims – 405 990,78 valandos, arba 40,6 proc. visų valandų. Kompleksinę negalią turintiems asmenims suteikta 209 950,10 valandos, psichosocialinę – 148 730,80 valandos, regos – 141 861,60 valandos.

5 lentelė. Kontaktinių valandų pasiskirstymas pagal negalios pobūdį

Negalios pobūdis	Kontaktinės valandos	Dalis, proc.
Fizinė negalia	405 990,78	40,6
Klausos negalia	2 108,33	0,2

Regos negalia	141 861,60	14,2
Intelektų negalia	60 674,25	6,1
Psichosocialinė negalia	148 730,80	14,9
Raidos negalia	29 994,50	3,0
Kompleksinė negalia	209 950,10	21,0

Vidutiniškai vienam asmeninės pagalbos gavėjui per metus buvo suteikta apie 521 kontakcinę valandą. Tačiau faktinė apimtis tarp asmenų labai skyrėsi, nes ji buvo nustatoma individualiai pagal poreikį.

4. Asmeninės pagalbos organizavimas

Asmeninės pagalbos pobūdis, apimtis ir periodiškumas buvo nustatomi individualiai. Pagalba buvo teikiama asmens namuose, viešojoje aplinkoje ir kitose vietose, kuriose asmeniui jos reikėjo.

Dažniausiai asmeniniai asistentai padėjo pasirūpinti asmens higiena ir savitarna, apsirengti, pavalgyti, judėti ir persikelti, naudotis viešuoju transportu, vykti į gydymo, ugdymo, užimtumo, valstybės ar savivaldybės institucijas, darbą, parduotuves, bankus ir laisvalaikio vietas.

Pagalba taip pat buvo teikiama palaikant socialinius ryšius, orientuojantis laike ir aplinkoje, laikantis dienos režimo, planuojant mitybą ir laisvalaikį, tvarkant dokumentus bei finansinius reikalus, naudojantis informacinėmis technologijomis ir viešosiomis paslaugomis.

Asmeninės pagalbos periodiškumas svyravo nuo vieno ar kelių kartų per mėnesį iki kasdienės pagalbos 5–7 dienas per savaitę. Vieniems asmenims buvo skiriama vos kelios valandos per mėnesį, kitiems – iki 155 valandų per mėnesį. Kai kuriais atvejais pagalba buvo teikiama epizodiškai, pavyzdžiui, lydint į gydymo įstaigą ar padedant apsipirkti.

5. Finansavimas ir lėšų panaudojimas

Asmeninės pagalbos teikimas buvo finansuojamas valstybės biudžeto lėšomis ir asmenų mokėjimais. Didžiausia lėšų dalis buvo skirta asmeninių asistentų darbo užmokesčiui, valstybinio socialinio draudimo įmokoms ir kitoms su darbo santykiais susijusioms išlaidoms.

Lėšos taip pat buvo naudojamos asmeninių asistentų kelionėms pas asmeninės pagalbos gavėjus patirtoms transporto išlaidoms kompensuoti. Buvo apmokamos kuro sąnaudos, viešojo transporto bilietai. Kitos išlaidos apėmė ryšių paslaugas ir įrangą, darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą, kanceliarines ir apsaugos priemones, buhalterinės apskaitos paslaugas bei kitas asmeninės pagalbos organizavimui būtinas išlaidas.

2024 metais asmeninės pagalbos valandinis įkainis savivaldybėse svyravo nuo 6,00 Eur iki 16,11 Eur. Valandinių įkainių skirtumai buvo reikšmingi ne tik tarp savivaldybių, bet kai kuriais atvejais ir metų

eigoje. Pavyzdžiui, Kauno apskrityje atskirų teikėjų įkainiai svyravo nuo 6,76 Eur iki 11,80 Eur, Tauragės apskrityje – nuo 7,36 Eur iki 16,11 Eur.

Visų savivaldybių vidutinis valandinis įkainis metų eigoje didėjo. Pirmąjį ketvirtį jis siekė nuo 9,80 Eur iki 10,13 Eur, antrąjį – nuo 10,32 Eur iki 10,36 Eur, trečiąjį – 10,34 Eur, o ketvirtąjį – 10,38 Eur.

2024 metais už asmeninę pagalbą bent vieną kartą mokėjo 1 663 asmenys, o 254 asmenys nemokėjo nė karto. Kai kurios savivaldybės nurodė, kad asmens mokėjimo dydis turėjo įtakos pasirenkamai pagalbos apimčiai: dalis asmenų atsisakė dalies valandų arba prašė mažesnės apimties pagalbos.

6. Pasiękti rezultatai ir gerosios praktikos pavyzdžiai

Savivaldybių ir teikėjų ataskaitose nurodyta, kad asmeninė pagalba padėjo asmenims su negalia savarankiškiau atlikti kasdienes veiklas, palaikyti socialinius ryšius, naudotis viešosiomis paslaugomis, dalyvauti užimtumo ir laisvalaikio veiklose.

Savarankiškumo stiprinimas. Asmeniniai asistentai padėjo planuoti dienotvarkę ir mitybą, gaminti maistą, apsipirkti, pasirūpinti asmens higiena, tvarkyti dokumentus ir spręsti kitus kasdienes klausimus. Savivaldybės pažymėjo, kad dalis gavėjų tapo labiau pasitikintys savo gebėjimais ir daugiau veiklų atliko savarankiškai.

Socialinių ryšių ir dalyvavimo bendruomenėje plėtra. Asmenys dažniau lankė renginius, muziejus, parodas, bibliotekas ir kitas viešąsias erdves, dalyvavo kultūrinėse bei laisvalaikio veiklose, užmezgė ir palaikė socialinius ryšius.

Finansinio raštingumo stiprinimas. Kai kurie gavėjai pradėjo nuosekliau planuoti asmenines išlaidas, mokėti mokesčius, tvarkyti biudžetą ir taupyti.

Užimtumas ir mokymasis. Savivaldybės pateikė konkrečių pavyzdžių, kai asmeninės pagalbos gavėjai dirbo, įsidarbino ar pradėjo dalyvauti užimtumo veiklose. Joniškio rajono savivaldybėje trys gavėjai dirbo virtuvės pagalbinkais, Klaipėdos rajono savivaldybėje aštuoni asmenys dirbo arba įsidarbino, Tauragės rajono savivaldybėje du asmenys dirbo, o vienas įsidarbino pradėjęs gauti asmeninę pagalbą. Trakų rajono savivaldybėje įsidarbino trys asmenys, Ukmergės rajono savivaldybėje dirbo trys gavėjai. Vilniaus mieste vienas teikėjas nurodė 10 dirbančių ir 3 besimokančius gavėjus, kitas – 30 dirbusių arba įsidarbinusių gavėjų.

Sveikatos priežiūros prieinamumas. Asmeniniai asistentai lydėjo asmenis į gydymo įstaigas, padėjo registruotis pas specialistus, laikytis sutarto dienos režimo ir priminė apie vaistų vartojimą.

Nauda artimiesiems. Asmeninės pagalbos teikimas mažino artimųjų kasdienės priežiūros krūvį ir sudarė daugiau galimybių derinti šeimos, darbo ir kitus įsipareigojimus.

7. Pagrindiniai iššūkiai

Asmeninių asistentų trūkumas. Savivaldybėms ir teikėjams buvo sudėtinga rasti asmeninių asistentų, ypač kaimiškose vietovėse, vakarais ir savaitgaliais. Kai kuriose teritorijose nebuvo pakankamai reikiamą kvalifikaciją turinčių darbuotojų, o mažesnė asmeninės pagalbos apimtis neleido pasiūlyti pakankamo darbo krūvio.

Darbo grafikų ir tęstinumo užtikrinimas. Iššūkių kėlė pagalbos teikimas pagal iš anksto sudarytą grafiką, kai gavėjai pageidavo pagalbos pagal iškvieta. Taip pat buvo sunku užtikrinti tęstinumą asistentui susirgus, atostogaujant ar pasikeitus asmens poreikiui.

Asmeninės pagalbos paskirties supratimas. Kai kurie gavėjai ar jų artimieji tikėjosi buities, namų ruošos, slaugos, vairuotojo ar kitų veiksmų, nepriskiriamų asmeninio asistento funkcijoms. Dėl to kilo nesutarimų ir poreikis nuosekliau informuoti apie priemonės paskirtį bei ribas.

Transporto prieinamumas. Dideli atstumai ir ribotas viešasis transportas kaimiškose vietovėse apsunkino asmeninių asistentų keliones pas gavėjus ir palydėjimą į toliau esančias vietas.

Finansavimas ir asmens mokėjimas. Kai kuriose savivaldybėse lėšų trūkumas ribojo asmeninės pagalbos prieinamumą, buvo sudaromos laukiančiųjų eilės arba nutraukdavo pagalbos teikimas. Daliai gavėjų mokėjimas už asmeninę pagalbą buvo per didelis, todėl jie atsisakė dalies valandų ar mažino prašomą pagalbos apimtį.

Mokymai ir informacijos sklaida. Kai kurie teikėjai nurodė, kad trūko lėšų ar informacijos apie asmeninių asistentų kompetencijų tobulinimą. Taip pat išliko poreikis stiprinti bendradarbiavimą su sveikatos priežiūros įstaigomis ir kitomis organizacijomis.

Administracinė našta. Savivaldybės atkreipė dėmesį į kai kurių atsiskaitymo procedūrų nepatogumą, pavyzdžiui, reikalavimą dažnai pasirašyti ataskaitas, kuris ypač nepatogus regos negalią turintiems asmenims.

8. Išvados

1. 2024 metais asmeninė pagalba buvo organizuojama beveik visose Lietuvos savivaldybėse. Ja pasinaudojo 1 917 asmenų su negalia, o bendra suteiktos pagalbos apimtis siekė 999 310,34 kontaktinės valandos.

2. Didžiausią gavėjų dalį sudarė fizinę, kompleksinę ir psichosocialinę negalią turintys asmenys. Pagal amžių didžiausia grupė buvo 65 metų ir vyresni asmenys.

3. Didžiausia kontaktinių valandų dalis teko fizinę ir kompleksinę negalią turintiems asmenims. Pagalbos apimtis tarp asmenų labai skyrėsi ir buvo nustatoma individualiai.

4. Asmeninė pagalba buvo teikiama įvairiose kasdienio gyvenimo srityse – nuo savitarnos ir judėjimo iki naudojimosi viešosiomis paslaugomis, socialinių ryšių palaikymo, užimtumo ir laisvalaikio.
5. Savivaldybių pateikti pavyzdžiai rodo, kad asmeninė pagalba prisidėjo prie didesnio asmenų savarankiškumo, dalyvavimo bendruomenėje, užimtumo, finansinio raštingumo ir sveikatos priežiūros prieinamumo.
6. Pagrindiniais iššūkiais išliko asmeninių asistentų trūkumas, darbo grafikų ir tęstinumo užtikrinimas, dideli atstumai kaimiškose vietovėse, asmeninės pagalbos paskirties painiojimas su kitomis pagalbos formomis, finansavimo stoka ir asmens mokėjimo dydis.
7. Tolesniam asmeninės pagalbos įgyvendinimui svarbu stiprinti asmeninių asistentų pritraukimą ir kompetencijų tobulinimą, užtikrinti nuoseklų finansavimą, mažinti administracinę naštą ir aiškiau informuoti gavėjus bei jų artimuosius apie asmeninės pagalbos paskirtį.